

Татјана КАТИЋ*

Историјски институт

Београд

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1339-7305>

НАСЕЉА МРКОВИЋА – МРКОВИХ СИНОВА У СВЕТЛУ ТАПУ ТАХРИР ДЕФТЕРА 16. ВЕКА

Анстракт: У раду се на основу једина два сачувана османска опширна пописа Скадарског санџака из 16. века, из 1570. и 1582. године, реконструише територија племена Мрковића (Мркојевића) у залеђу Бара и Улциња, њихова насеља и етнички састав. У прилогу је дат српски превод пописа нахије Мркових из 1582. године, а у самом тексту списак мрковићких имена из 1485. године, који је до сада био познат само на основу албанског издања извора.

Кључне речи: Османски тапу тахрир дефтери, Скадарски санџак, нахија Мркова/Мркових.

Abstract: This paper seeks to identify the territory of the Mrković (Mrkojević) tribe in the hinterland of Bar and Ulcinj, their settlements and ethnic composition based on the only two preserved 16th-century Ottoman detailed cadastral surveys of the Iskenderiye (Skadar/Shkodra) *sancak* from 1570 and 1582. The Serbian translation of the Mrkov *nahiye* census from 1582 is presented in the appendix, while the list of Mrković names from 1485, so far known only in Albanian translation, is given in the text.

Keywords: Ottoman *tapu tahrir defters*, the Shkodra (Iskenderiye) *sancak*, *nahiye* of Mrkov.

Мрковићи или Мркојевићи (алб. *Mërkot*) јесу црногорско племе које живи на планинској висоравни између Бара и Улциња. Од Бара их дели планина Лисињ, од Скадарског језера и Крајине огранци Румије, од Анамалија река Међуреч, а од Улциња брдо Можура. Мрковићи, данас већински муслимани, говоре локалном варијантом староштокавског

* tatjana.katic@iib.ac.rs

дијалекта, а због брачних веза са суседним албанским становништвом, део њих је билингвалан. Све то чини их интересантним предметом филолошких и етнографских истраживања.¹

Мрковићима, као етнографској целини, данас припадају насеља: Добра Вода, Микулићи, Печурице, Раван, Комина, Куње, Грдовићи, Веље Село, Дабезићи, Вукићи, Међуреч, Љесковац, Калиман и Горана.² Савремени истраживачи³ убрајају ту и Пелинковиће, мада они етнографски немају с њима никакве везе.⁴ Побројана села већином припадају општини Бар, а мањим делом општини Улцињ.⁵

О старости ових насеља не зна се много. Добра Вода се спомиње 1406. године као један од географских оријентира којим се дефинише подручје млетачке јурисдикције након преузимања Улциња.⁶ Нема индиција, међутим, да је Добра Вода тада убрајана у Мрковиће. У кореспонденцији између млетачког Сената и барског подестата наводи се и Горана 1449. године.⁷ Помена осталих места у млетачким, которским и домаћим изворима 15. и 16. века нема, тако да се о старости појединих насеља може само нагађати. На основу народне традиције претпоставља

¹ О мрковићком говору најдетаљније Лука Вујовић, *Мрковићки дијалекат (с кратким освртом на сусједне говоре)*, Београд 1969. Од новијих радова из области етнологије и етнолингвистике види: Andrej N. Sobolev, „Mrkovići (i Gorana): jazyki i dialekty černogorskog Primorja v kontekste novějšíh balkanističeských issledovanij” in: Bardhyl Demiraj (ed.), *Sprache und Kultur der Albaner: Zeitliche und räumliche Dimensionen. Akten der 5. Deutschalbanischen kulturwissenschaftlichen Tagung (5.–8. Juni 2014, Buçimas bei Pogradec, Albanien)*, Wiesbaden 2015, 533–556; Alexander A. Novik & Andrey N. Sobolev, „Traditional wedding costume of the Mrkovići in Montenegro: between real heritage and folk construction (materials of the Russian expeditions in 2012–2014)”, *Folklore* 66 (2016) 15–36; Maria S. Morozova, „Language Contact in Social Context: Kinship Terms and Kinship Relations of the Mrkovići in Southern Montenegro”, *Journal of Language Contact* 12 (2019) 305–343; Мария С. Морозова & Александра С. Дугушина, „Племя Мрковичи на югоге Черногории: Изучение брачной географии”, *Вестник антропологии* 4/52 (2020) 64–82; Maria S. Morozova, „‘Balanced Language Contact’ in Social Context: Velja Gorana in Southern Montenegro”, in: Andrey N. Sobolev (ed.), *Between Separation and Symbiosis: South Eastern European Languages and Cultures in Contact*, Berlin, Boston 2021, 89–133.

² Андрија Јовићевић, „Црногорско Приморје и Крајина” у: *Насеља и порекло становништва по архивским документима*, књ. 11, Београд 1922, 43–44, 48.

³ Види радове наведене у нап. 1.

⁴ А. Јовићевић, „Црногорско Приморје и Крајина”, 48. Разлог због кога се и Пелинковићи наводе као део Мрковића јесте што данас припадају месној заједници Мркојевићи.

⁵ Опширније о административним променама на подручју Мрковића од XIX века до данашњих дана види: Mahmut Metanović, „Mrko/je/vići – istorijski razvoj”, *Osvit – časopis za kulturu, nauku i društvena pitanja Muslimana Crne Gore* IV/5 (2013) 116–117.

⁶ Sime Ljubić, *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, књ. V, Zagreb 1875, 86.

⁷ Isto, књ. IX, Zagreb 1890, 316.

се да су Микулићи једно од најстаријих, ако не и најстарије насеље из кога су се Мрковићи касније даље ширили.⁸ Сматра се да је Веље Село настало баш од досељеника из Микулића и да је првобитно носило племенско име док га није променило у данашње.⁹ Циљ овог рада је да на основу расположивих османских пописа реконструише настанак и развој мрковићких насеља и да потврди или оповргне народну традицију; такође да приказом антропонимије допринесе савременим ономастичким истраживањима, као и да осветли етничку слику Мрковића у прошлости.

Најранији за сада познати помен племена Мрковића среће се у одлуци Већа умољених Млетачке републике из 1409. године у којој се детаљно описује куда се простира граница између венецијанских поседа и поседа Јелене Балшић: ... *идући нагоре према селу Стурти (?)* где је Црква Св. Ђорђа, *која је изнад* подручја Антиварија (Бар) и даље навише у горје Лесим (Лисињ) *које је изнад* Мркова....¹⁰

Мркови, потомци неког Мрке, односно Мрковићи, спомињу се касније у више наврата у млетачким изворима. Ово племе, састављено од више група, ратничких дружина, у немирним годинама 15. века учествовало је у бројним сукобима који су се одвијали на подручју Зетског приморја.¹¹ У септембру 1442. године Мрковићи су помогли Млечанима да освоје Бар, који је тада држао Стефан Вукчић Косача. Прва група Мрковића, скупа с ратницима Градојевићима, на иницијативу улцињског кнеза пришла је скадарском кнезу Франћеску Квирину уочи похода на Бар и од њега добила признање својих поседа и обећање да ће бити и нових након заузимања Бара и околине. Друга група, предвођена попом Ђинаком (*papa Gianachi de Merchoevichiis cum tota eius societate Merchoevichiorum*), придружила се под истим условом осам дана касније, када се Квирин с војском већ улогорио под Баром. И једни и други добили су привилегију да плаћају само перпер по огњишту, а по двадесет мрковићких кућа у

⁸ Сва мрковићка предања о пореклу братстава, заједничком претку и вођама племена, везана су за Микулиће. А. Јовићевић, „Црногорско Приморје и Крајина”, 61, 84.

⁹ Исто, 62. Веље Село се под тим именом први пут помиње 1878. године. М. Metanović, „Mrko/je/viçi – istorijski razvoj”, 116.

¹⁰ „... et ita sursum in lo Lesim in montanea, que est supra li Mirchoe...” Sime Ljubić, *Listine o odnošajih između Južnoga Slavensva i Mletačke Republike*, knj. VI, Zagreb 1878, 21–22.

¹¹ Можда су Мрковићи били међу оним ратничким дружинама које су се у Првом скадарском рату (1405–1412) бориле на млетачкој страни. Познато је да су 1407. године главари Попрата (средњовековна жупа Прапратна, између Улциња и Бара), Алекса и Петар, с још десеторицом рођака, добили у Млечима новац и заставе Св. Марка да око њих окупе своје људство. Млечанима су тада пришли и албански Памалиоти из Забојане. Сима Ћирковић и др., *Историја Црне Горе*, књ. 2, *Од краја XII до краја XV вијека*, том II, Црна Гора у доба обласних господара, Титоград 1970, 92.

обе групе није плаћало чак ни то.¹² Попу Ђинаку је још уступљена и опатија Св. Николе на ушћу Бојане са земљиштима и сељацима, јер је због преласка на млетачку страну изгубио цркве и поседе добијене од деспота Ђурђа и Стефана Вукчића Косаче. Опат Св. Николе је истеран, а млетачки Сенат признао је опатију као српску цркву. Године 1450, међутим, Сенат је морао, на инсистирање папе, да врати цркву католицима, под изговором да правда и част захтевају да се стара права и бенефиције не нарушавају и да се не предају другима, „поготову да Србима шизматичима не поверавамо латинске цркве, као што је случај с Црквом Св. Николе”.¹³

Свега неколико година касније, Мрковићи су се опет борили под Баром, овај пут против војске деспота Ђурђа Бранковића. Године 1448. у млетачким списима се у вези с тим борбама спомиње само једна дружина Мрковића с око 130 бораца и четворицом старешина (*principales dictorum de Marchois*): Домиником, Никашином, Васком и Андријом.¹⁴ Као награду, од барског подестата Ђакома Долфинија добили су привилегију којом су сасвим ослобођени пореза, уступљена им је десетина од Попрата и још су добијали 500 перпера годишње.¹⁵ Уступање прихода од имања у равници или пољу Попрат (у средњем веку Прапрат), које је било предвиђено за снабдевање Барске тврђаве житом, довело је до протеста барске градске општине, али без резултата. Попрат је остао у трајном поседу Мрковића и с временом је променио име у Мрковско поље. Исте 1448. године неколицини Мрковића су додељени и знатни земљишни поседи у Горани, које су претходно напустили одметнути Боромири; ови Боромири су се затим вратили и покренули судски процес у Бару тражећи натраг своја имања, јер су вести о њиховом одметништву, наводно, биле лажне.¹⁶ Међутим, Горана је на крају ипак остала у рукама Мрковића. Дакле, на основу до сада изложеног, можемо закључити да су првих деценија 15. века постојала најмање два села овог племена, Мрковићи/Мркојевићи и Градојевићи/Грдојевићи, односно Грдовићи. Мрковићких насеља било је сигурно још, само је питање колико; извесно је да је онај део Мрковића предвођен попом Ђинаком имао једно своје насеље или више њих, али нам њихова имена нису позната. Средином 15. века део Мрковића је населио Горану, чиме је територија племена увећана.

Више података о селима Мрковића имамо тек из времена османске власти. Први опширан катастарски попис области, након освајања Скадра,

¹² Иван Божић, *Немирно Поморје XV века*, Београд 1979, 162, 309, 315 нап. 206.

¹³ Исто, 303; Ђирковић и др, *Историја Црне Горе 2/II*, 203–204.

¹⁴ И. Божић, *Немирно Поморје*, 162.

¹⁵ Исто, 309; S. Ljubić, *Listine IX*, 290, 313.

¹⁶ И. Божић, *Немирно Поморје*, 295. S. Ljubić, *Listine IX*, 316.

сачињен је 1485. године¹⁷ и у њему је племе Мркових синова уписано као једно село Мркојевић.¹⁸ Само племе, односно нахија, као и село уосталом, заведени су онако како су то ондашњи људи саопштили османским пописивачима. Себе су представили као Мркови а не Меркоди, како је погрешно прочитао Сељами Пуљаха, приређивач и преводилац пописа на албански језик.¹⁹ Патронимско име у плуралу Мркови, у значењу „Мркови синови”, „Мркови потомци”, јасно указује на родовску организацију у којој се различита братства позивају на заједничког претка који се звао Мрко и нема никакве везе с некаквим мрким барјаком, како се мисли у народу.²⁰ У попису 1485. уписано је укупно 160 Мрковића, од тога 140 старешина целих породичних домаћинстава и 20 самаца или неожећених. Њихова пореска давања припадала су директно благајни скадарског санџакбега, што значи да су за скупљање пореза и одржавање реда били задужени санџакбегови људи, а не конкретни спахија који би имао и свој мањи земљишни посед у близини. Територијално су припадали подручју Анамали (алб. *Ana Malit*, „с оне стране планине”), које су Турци звали „Друга страна” (*Öte Yaka*).²¹

Поставља се питање: да ли ових 160 уписаних лица у селу Мркојевић представља све Мрковиће? Нама се чини да не представља, јер се у изворима из предтурског доба спомињу и насеља Горана и Грдојевићи, односно Грдовићи. Попис из 1485. није комплетан и не може да послужи као поуздано сведочанство о постојању или непостојању одређених насеља. У њему су, наиме, наведена само села чији су приходи припадали скадарском санџакбегу, али не и она која су припадала спахијама.²² Врло

¹⁷ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. İstanbul [=BOA], *Defterhâne-i Âmire Tahrîr Defterleri* [=TD] 17.

¹⁸ Баш овако, Мркојевић а не Мрковић.

¹⁹ Selami Pulaha, *Defteri i Regjistrimit të sanxhakut të Shkodrës i vitit 1485*, I, Tiranë 1974, 141, погрешно је прочитао финални графем вав у М-Р-К-В-В као дал, што је дало Меркод (Мркод) уместо Мрков. Да је реч о слову вав (у, о, в) очито је из оригинала (BOA, TD 17, 325), као и из осталих пописа, где је свуда јасно написано Мрков; на пример у сумарном попису BOA, TD 26m, 27 из исте 1485. године . Османски писар је изменио оригинално име у множини тако што је на облик у јединици Мрков, уместо српског наставка -и, ставио турски суфикс за множину -лар, па смо добили Мрковлар уместо Мркови.

²⁰ Облик Мркови, Мрковићи може се извести само од имена Мрко а не од имена Мркоје или Мрк; у последња два случаја изведенице би биле Мркојеви, Мркојевићи, односно Мрке или Мркићи. Мрковићи немају везе с пиперским селом Мрке. А. Јовићевић, „Црногорско Приморје и Крајина”, 84.

²¹ BOA, TD 17, 325.

²² Детаљније види: Татјана Катић, „Племе Шестани у османским изворима 15. и 16. века”, *Мешовита грађа* 43 (2022) 42.

је могуће да се овде ради о делу Мрковића који су, као ратничка дружина, првобитно били у служби Млечана, а сада у служби Османлија, због чега су и били директно потчињени скадарском санџакбегу. Да ли су већ тада или нешто касније добили још неке пореске олакшице због свог војног ангажмана не можемо са сигурношћу установити. Чињеница је да 1502. године увелико поседују султанову заповест на основу које 90 кућа плаћа порезе одсеком и даје умањену главарину (џизју).²³

На челу 160 Мрковића регистрованих 1485. године, као и пола века раније, налазило се свештено лице – извесни поп Стоја. Он је први уписани у селу, а одмах за њим следе двојица његових синова, Витакул и Милеза, као и брат Јолеза. Карактеристична имена Мрковића из 1485. године анализирао је Митар Пешикан на основу Пуљахиног издања; такође их је дао и у српској варијанти, свестан додуше ограничења која му намеће Пуљахино често неисправно читање османских записа.²⁴ Пешикановим закључцима о мрковићкој ономастици мало се шта има додати. Ми ћемо овом приликом, ради прецизности и евентуалних накнадних истраживања, поново дати списак пописаних Мрковића, овај пут на основу оригинала.²⁵ Овако представљени антропоними јасно показују доминацију словенских имена, српско-хришћанског (Јован, Ђураш, Ђурица, Димитар, Илијица, Иван) и српско-словенског порекла (Стоја, Милош, Милослав, Радич, Добрић, Вук, Вукац, Живанко, Дабижив, Даба, Дабела итд.), било да су у основном облику или с албанским деминутивним суфиксом -еза (Јолеза, Милеза, Браноза, Дабеза, Вулеза, Пејоза, Петреза, Цветоза). Такође је присутан и мали број влашких, романских и грчких имена (Бун, Данчул, Латор, Дука, Калиман, Витакул²⁶), као и албанских (Ђинаш, Тануш, Лекеза). Занимљиво је да се јавља и неколико имена с фонетизмом џ (Џуроца, Џуро), карактеристичним за источније словенске говоре, односно за такозвану јужнословенску Ч, Џ-зону.²⁷ Све ово указује да су Мрковићи у основи словенско српско племе које је на данашњу територију дошло из источних крајева, могуће скупа с неким мањим влашким сточарским групама, или су се касније спојили с њима. Доласком у приморје изложени су континуираном интензивном контакту с романским становништвом у градовима, као и с албанским становништвом јужно и југоисточно

²³ BOA, *Maliyeden Müdevver Defteri* [=MAD] 37, 1606.

²⁴ Митар Пешикан, „Зетско-хумско-рашка имена на почетку турскога доба”, *Ономатолошки прилози* III (1982) 116–118.

²⁵ BOA, *TD* 17, 325–327.

²⁶ Хибридна творевина од словенског Витак и романског суфикса -ул.

²⁷ Андреј Н. Собољев, „О пиротском говору у светлости најновијих истраживања”, *Пиротски зборник* 21 (1995) 195.

од Скадарског језера. Упркос томе, држећи се на окупу, као ратничка група којој су османске власти дале одређене привилегије због војничких заслуга, али и обавеза, како ћемо видети из пописа из 1582. године, они су задржали своју културно-језичку посебност и с временом се увећали прихватањем придошлица.

Мркови синови у попису из 1485. године:

[BOA, TD 17, 325/119²⁸]

Нахија Мркових (Мрковића), Друга страна, припада Скадру, хас је санџакбега

Село Мркојевић, припада поменутом, хас је реченога

Стоја, поп; Витакул, његов син; Милеза, његов син; Јолеза, његов брат; Милош, син Никше; Дамјан, син Стоје; Пејан,²⁹ [син] Скрова;³⁰ Милослав, Новак; Утокмир,³¹ Петраш; Никола, Јован; Прежа,³² Радич; Береза, Степан; Дабин, Гојак; Пејан, Андрија; Андрија, брат Дабин; Брајин, његов брат; Дојко, син Андрије; Вулеза, његов брат; Ивеза, син Новака; Ивеза, син Вука; Добрић, његов брат; Ђурко, син Калета; Дабеза, син Ивана; Пружа,³³ његов син; Браноза, његов син; Андрија, Иван; Ненко,³⁴ Иван; Дралеза, син Ненка; Димитар, Жупан; Никеза, Андрија; Береза, Брајан; Антон, Никола; Вукац, Ђураш; Петко, његов брат; Марко, његов брат; Дука, Степан; Ђурен, његов син; Ненко, Нико; Вукац, његов брат; Пејоза, Никола; Петко, син Степана; Степко, Дабеза; Петар, син Данчула; Бун, његов син; Марко, син Јолета; Береза, његов брат; Андрија, његов брат; Стоја, Бојко; Петар, син Никше; Марко, Никола; Ђурица, син Младена; Петреза, син Ђурице, Дабеза, син Цветка; Младен, син Миче;³⁵ Вукац, Вучић; Марко, син калуђера; Степан, Дабижив; Ивеза, Никола; Дабеза, његов брат; Пејоза, његов брат; Јолеза, његов брат; Бољеза, син Милоша; Дабич, његов брат; Лекеза, његов брат; Јолица, син Ђураша; [326/120]

²⁸ Нова нумерација.

²⁹ Курзивом су означена имена која се могу читати и другачије, овде Пејан–Петан.

³⁰ Син човека по имену Скоро. У Мрковићима је постојало братство Скоровића. А. Јовићевић, „Црногорско Приморје и Крајина”, 29, наводи да су се данашњи Барјактаревићи звали Скоровићи.

³¹ Или Отокмер, нејасно.

³² Хипокористик од Предимир, Предислав, Предивој и сл.

³³ Скраћени облик средњовековног имена Пружен, Пружин.

³⁴ Ненко–Нејко–Петко–Пејко–Нико–Бенко.

³⁵ У номинативу Мичо.

Јелич, син Ђураша; Радич, син Славка; Ђуреца, син попа; Бероза, његов брат; Степан, Богдан; Марко, Никола; Џуроца, син Петраша; Бероза, Никола; Дабоза, Милош; Дабоза, Божићкор;³⁶ Никеза, његов брат; Вуча, Вукац; Пејоза, његов брат; Масторица,³⁷ његов брат; Бероза, Дабезин; Богоза, његов брат; Ђуроца, син Ђинаша; Дабеза, Никола; Грубоза, Перин; Бероза, Џурозин; Живанко, син Гоје; Петар, његов брат; Никаш, син Дабе; Даба, његов син; Радо, његов син; Никаш, син Лазара; Џуро, његов брат; Тануш, његов брат; Томаш, син Милоша; Крајча, Дуколин; Николица, син Павлов; Пејан, Никола; Дабо, Болишин; Добриша, син Ђурков; Дабо, син Степков; Нолица, син Букмира; Малеза, његов син; Радич, Колезин; Ивеза, син Рајков; Младоза, његов брат; Дабелја, син калуђерин,³⁸ Дабеза, син Ђуре; Илијица, син Дабезе; Павлица, његов брат; Петрица, син Рајков; Нолица, Калиман; Младен, Мркша; Милоза, Никола; Вукац, син Драгаша; Петко, син Загуљев; Џуроца, његов син; Браноза, његов брат; Дабеза, син Десе; Миланко, Башић; Денко,³⁹ Богдан; Марко, његов брат; Димитраш, Петан; Пејоза, син Дабоја; Дабоза, син Ђурђа; Браноза, син Брата; Јела, његов брат; Ђуро, његов брат; Толе, Бјелица; Бјела, његов брат; Петар, син Калимана; Шајин, његов син; Калеза, син Вукче; Цветоза, његов брат; Богдан, Калиман; Стојица, Калиман; Милош, Калиман; Калоза, Дабижив; Милош, Калин; Витаков, син попа; Латор;⁴⁰ [327/121] Димитраш, његов брат; Никола, његов брат; Андрија, његов син; Влатко, Никша; Дабоза, син Марина; Калеза, Николин; Лекеза, Никола; Никола, син Гомиров;⁴¹ поп Марко; Јолеза, Крајин; Степан, син Петана; Ђуро, његов брат; Иван, Перин; Стоја, Путинар;⁴² В[ла]јадослав, Вукашин; Дабо, син Ивана; Станко, син Радула; Ђура, син Боридива;⁴³ Колеза, Живиник; Врагеза, Багљач.

³⁶ Или Божићкур; хибридна творевина од словенског имена Божићко и романско-влашког суфикса -ор/ур.

³⁷ Могуће изведено од речи мастор, *маштор*, у значењу мајстор, али и риба гирица (Nikola Vuletić i Vladimir Skračić, *Leksik morske faune u sjevernoj Dalmaciji. Prvi dio: rječnik pučkoga nazivlja*, Zadar 2018, 117–118). У попису нахије Црмнице из 1582. године уписана је баштина неког Радована Маштора (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Tapu Arşivi, Ankara [=TKGM], *Tapu Tahrir defteri* [=TTd.] 59, 339a). У Дечанским хрисовуљама је забележено име Мештер. Милица Грковић, *Имена у Дечанским хрисовуљама*, Нови Сад 1983, 188.

³⁸ Написано баш у овом облику, калуђерин.

³⁹ Денко-Дејко.

⁴⁰ Овако, с дијакритичким тачкама, без навођења патронима или друге ближе одреднице. Lat. *lator*, носач, а можда од основе Лат- (Латко, Лато, изведено од Влатко) с романским суфиксом -ор/ур.

⁴¹ Гомир, варијанта од Гојмир.

⁴² Непотврђено име, могућа су и друга читања: Бојинар, Бутинар, Поњар...

⁴³ Боридив, непотврђен у другим изворима.

У првом комплетно сачуваном опширном попису Скадарског санџака из 1570. године, у оквиру нахије Мркових уписан је 361 старешина кућа и 122 неожењена.⁴⁴ Овако велики број пореских обвезника у односу на 1485. годину (140 кућа и 20 неожењених) не може никако бити искључиво последица природног прираштаја или прилива људи са стране у племе, кога је иначе уобичајено било, већ потврда тога да не располажемо комплетним подацима за 1485. годину. Индикативно је такође да 1570. године није убележено село Мрковић/Мркојевић већ осам насеља са статусом махале, односно засеока, уз која је увек истакнуто да припадају Мрковима. Исти је случај и у попису из 1582. године. Ово наводи на закључак да једно компактно село по имену Мркојевић као такво заправо није ни постојало, већ је то био општи, племенски назив за групу мањих насеља-заселака која су била организована према сродничким приликама, уз изузетак Грдојевића и Горане, који се још у првој половини 15. века посебно наводе. Махале су у овом случају представљале братства Мрковића и оне су 1570. године наведене следећим редом.

На првом месту била је махала Калиман, која је бројала 69 кућа и 24 неожењена.⁴⁵ Потом следи махала, односно братство Скоровића, које је имало укупно 61 кућу, од тога су две биле ослобођене дажбина, а њихове старешине су имале статус муселема.⁴⁶ Поред тога, у Скоровићима је био и 21 неожењени. Андрија Јовићевић бележи да се више мрковићких братстава позива на заједничког претка Скору, а сами Скоровићи, данас Барјактаревићи (живе у Вељем Селу), сматрају се најугледнијима међу Мрковићима.⁴⁷

Трећи заселак била је Горана с 30 кућа, од тога једна муселемска, и 12 неожењених.⁴⁸ Четврти заселак – Становић имао је 29 кућа и 15 неожењених; у њему је уписан поп Вукашин с децом, као и неки Марко калуђер.⁴⁹ Од ових Становића је потекао, знатно касније, најчувенији

⁴⁴ ВОА, *TD 500*, 215–222.

⁴⁵ ВОА, *TD 500*, 217. Петорица Калимана се налазе у групи оних 160 Мрковића уписаних 1485. године.

⁴⁶ Исто, 218. Муселем је назив за припадника полувојничког реда из слоја раје који је, због обављања одређених позадинских служби у корист османске државе, био ослобођен неких или свих пореза. Није идентичан кнезу како се наводи у неким радовима који се баве Мрковићима.

⁴⁷ Према народном предању, овај Скоро је био прекривен крљуштима и имао је способност прорицања. Живео је у пећини код Микулића скупа са Станилицом, која му је изродила осам синова (А. Јовићевић, „Црногорско Приморје и Крајина”, 25, 29, 44, 84). Упадљива аналогија броја синова у легенди и броја мрковићких махала показује да се чак и у бајковитој народној традицији може крити зрнце историјске истине.

⁴⁸ ВОА, *TD 500*, 219.

⁴⁹ Исто.

мрковићки спахија Становић, чији су потомци, према народној традицији, све до присаједињења Мрковића Црној Гори убирали мрковићки десетак.⁵⁰

Пета по реду уписана је највећа махала Грдовића (Градојевића), која је бројала 72 куће и 26 неожењених, а затим такође многољудна махала Милошевића с 52 куће и 10 неожењених.⁵¹ У народу су Милошевићи запамћени као стара главарска кућа, али су до почетка 20. века помрли.⁵² И у овом селу су уписана два попа, Ђођо и Вука, и још четворица поповских синова.

Седма махала Смаковић имала је 1570. године 33 куће и 9 неожењених.⁵³ Презиме Смаковић је данас заступљено у многим деловима Црне Горе; Смаковића има у Улцињу, а Јовићевић бележи Шмаковиће у Доброј Води.⁵⁴ У време када је Јовићевић вршио теренска истраживања у Мрковићима није било Смаковића, нити их је народно предање запамтило.

Последња махала од 15 кућа и 5 неожењених по имену Пуричевић или Поричевић вероватно има везе с братствима Перочи и Перочовићи, која почетком 20. века живе у Вељим Микулићима.⁵⁵

Антропонимија Мрковића 1570. године врло је слична оној из 1485. године, с тим што је мањи удео влашких имена. И даље је код многих словенских имена присутан албански деминутивни суфикс -еза, ког ће у попису из 1582. године бити знатно мање. Такође се јавља и нешто више лица с албанским народним именима, по једно у Смаковићима и Милошевићима, у Грдовићима два, а нешто више у Калиману и Становићима, што не искључује постојање албанофоних појединаца с хришћанским именима као што су Петар, Марк, Андрија и др. Албанска народна имена присутна су и у попису из 1582. године, што показује дугу традицију склапања бракова изван племена, односно довођења албанофоних невеста у Мрковиће, а сходно томе, вероватно, и рану појаву билингвизма.⁵⁶

У попису сачињеном 1582. године⁵⁷ све претходно наведене махале, односно сви братствени засеоци, уписани су као села, с тим што је уз

⁵⁰ А. Јовићевић, „Црногорско Приморје и Крајина”, 37.

⁵¹ ВОА, *TD 500*, 219–221.

⁵² А. Јовићевић, „Црногорско Приморје и Крајина”, 29.

⁵³ ВОА, *TD 500*, 222.

⁵⁴ А. Јовићевић, „Црногорско Приморје и Крајина”, 43.

⁵⁵ Исто; ВОА, *TD 500*, 222.

⁵⁶ За анализу мрковићке праксе довођења девојака из суседних албанских села, на примерима бракова склопљених у периоду 1850–2010. године види: Морозова & Дугушина, „Племя Мрковичи на юге Черногории: Изучение брачной географии”.

⁵⁷ ТКГМ, *TTd. 59*.

скоро сваки назначено да се и даље равноправно назива махалом. С Гораном је уписана, први пут, махала Раван, што значи да је овај мрковићки заселак настао у времену између два пописа. Такође је нахија, тј. племе Мркових увећано за село, односно заселак Микулић, који није регистрован у претходном дефтеру из 1570. године. Да ли зато што је био исувише мали па је уписан заједно с неким већим братством, или још није био ни формиран, не можемо знати. Тек, ово је потврда да Микулићи нису једно од најстаријих села Мрковића, како се уобичајено сматра.⁵⁸

Дефтер из 1582. године је боље очуван и читљивији него онај из 1570. године. Такође је садржајно богатији, због чега смо одлучили да управо из њега дамо превод пописа нахије Мрковића. Он садржи додатна објашњења о томе зашто су Мрковићи стекли право да плаћају умањену цизију, зашто појединци имају статус муселема (неки поправљају стражарницу изнад барске капије, други довозе жито у Бар), ко располаже пореским приходима сваког појединачног села и друго. Овај попис такође показује да је за дванаест година знатно смањен број пореских обвезника, с 483 на 388. Смањен је број кућа за 26, а неожењених мушкараца за 69, иако су придодата нова насеља, Микулић и Равна. Разлоге за овако велики пад у релативно кратком временском периоду за сада не можемо утврдити. Они могу бити вишеструки, од миграција, епидемија, земљотреса, страдања у турско-млетачким борбама и другог. Ипак, разлика у броју пописаних лица је толико велика да би пре требало помишљати на могућност да је део становника због измењеног пореског статуса једноставно изостављен из пописа или да је дошло до одређених промена у саставу куће као пореске јединице.⁵⁹

Овај дефтер, такође, баца ново светло на ширење ислама међу Мрковићима. До сада се сматрало да су преласци на ислам започели тек

⁵⁸ Ни у једном од два пописа није забележено име Ивана Рађена који је, према традицији, био чувени старешина Мрковића, родом из Микулића. Види: А. Јовићевић, „Црногорско Приморје и Крајина”, 61.

⁵⁹ Подаци о броју кућа, које 1614. године доноси Маријан Болица у свом опису Скадарског санџака, отприлике одговарају онима из пописа 1582. године. Према њима, Горана има 20 кућа и може да дâ 45 војника, док према дефтеру има 20 кућа и 8 неожењених. Микулићи имају 4 неожењена и 25 кућа, колико их наводи и Маријан Болица уз напомену да дају 60 војника. Грдовићи/Градојевићи 1582. године имају 62 куће и 4 неожењена, а 1614. године 50 кућа, односно 130 војника. Године 1572. Грдовићи су имали 72 куће и 26 неожењених. Збир кућа осталих села у нахији Мрковића 1582. године износи 231 уз 37 неожењених. Маријан Болица их појединачно не помиње али наводи село М(а)рковијевић с 260 кућа, односно 1.000 војника. Извештај Болице у: François Lenormant, *Turcs et Monténégrins*, Paris 1866, 297, или у преводу на српски у Франсоа Ленорман, *Турци и Црногорци*, Подгорица 2002.

у другој половини 17. века и да су се, судећи према извештајима барских надбискупа, одвијали прилично брзо; године 1671. Андрија Змајевић пише да су сви Мрковићи православни⁶⁰ а Марко Ђорга, двадесет пет година касније, да су у већини муслимани.⁶¹ Међутим, попис из 1582. године показује да је појединачних прелазака на ислам било већ тада. Неколико старешина породичних домаћинстава, као и неожењених који су примили другу веру, уписани су у дефтеру с новим муслиманским именом и очевим хришћанским именом. Њихово преобраћење, несумњиво новијег датума, и даље није битније утицало на измену пореског статуса, јер су регистровани скупа с осталим становницима села и с истим обавезама као и они. Којим темпом се проверавање одвијало у 17. веку, нажалост, не можемо да утврдимо због непостојања одговарајућих извора. Исто важи и за друга важна питања из историје племена Мркових синова. У том смислу подаци из опширног поименичног дефтера Скадарског санцака из 1582. године још више добијају на значају.

Превод:

TKGM, *TTd*. 59

[77a]

Нахија Мркова у реченом санцаку

1. Село Калиман 2.500 [акчи]	2. Село Скоровић 9.000	3. Село Горана 5.860
4. Село Становић 5.595	5. Село Грдовић 10.545	
6. Село Милошевић 15.415	7. Село Смаковић 4.585	
8. Село Пуричевић 5.000	9. Село Микулић, изван дефтера 3.500	

[77b]

Нахија Мркова, припада Скадру

Народ речене нахије од освајања Скадра исправно врши службу и због тога му је одређена цизја од 1.500 акчи и ослобођен је овчарине, диванских намета (авариза) и давања момака у аџемиоглане.⁶² О томе им је у руке предата царска заповест, према којој, како су до сада уобичајено

⁶⁰ Саво Марковић, „Први извештај Андрије Змајевића о Барској надбискупији Св. Конгрегацији за ширење вјере: година 1671.”, *Историјски записи* 71/1–2 (1998) 217.

⁶¹ Шербо Растодер, „Извештај Марка Гиорга о стању барске надбискупије 1697. године”, *Историјски записи* 1–2 (1994) 165.

⁶² Назив за ратне заробљенике и хришћанске дечаке и момке који су прикупљани данком у крви да би служили у јаничарском одреду или другим одредима османске стајаће војске.

давали разрезане намете, тако и од сада, према старој одлуци, треба да дају и плаћају. Пошто то ураде, да им се не тражи десетина нити да се оптерећују овчарином. Ради тога је 24. дана Џумаде прве 989. године (28. јуни 1581) издата часна заповест коју треба послушати, а да би на описани начин били ослобођени [претходно наведених пореза] регистровано је и у новом дефтеру.

1. Село Калиман, другим именом махала Калиман. Зеамет Мехмеда, чауша Високе Порте

Маро Грбин; Ђуро Петрин; Ђурица Браљин; Вуко Петрин; Краљко Ђуро; Брајан Вук; Марко Стањан;⁶³ Нико Марко; Вулица Пера; Иван Брано; Прогон Вук; Никола Лазар; Иван Никола, нежењен; Нико Бого; Петко Андро; Вуле Плас;⁶⁴ Маро Вуле, нежењен; Нико Иван; Дабо Марко; Калеза Милош; Ненко Калеза, нежењен; Никола Андрица; Ивеза Перо; Марко Милеза; Марко Пелин; Брано Марко, нежењен; Вуко Иван; Џура Плас; Јолеза Џура, нежењен; Брајчин Сандаљ; Маро Цветко; Ненко Дајун;⁶⁵ Андрица Томаш; Нико Томаш; Димко Калеза; Илеза Ника; Петко Вук; Дабо Вучић; Степан Марко; Нико Марко; Бранко Ђуреза; Прица Ника; Нико Иван; Маро Шајо; Мило Петрин, нежењен; Петре Радичко; Никеза Дабеза; Ивеза Степан; Андрица Петриј; Ивеза Никола; Ђуро Даба; Дабеза Петреза; Калеза Милош; Дабко Береза; Андро Иво.

Кућа 48 Нежењених 7

Приход	
Спенца	1.375 [акчи]
Пшеница 1 товар	цена 50
Мешаница 2 товара	цена 48
Шира 8 медри	цена 80
Такса на корито	152
Такса на лан	240
Овчарина	80

⁶³ Или Стајан.

⁶⁴ Данас постоји презиме Пласоњић (Херцег Нови). <https://www.montenegro.org.au/> [приступљено 1. 04. 2024]. У путопису цара Фрање I кроз Хрватску 1818. године, који је приредио Ј. Крмпотић, помиње се неки Пласовић као намесник Дрниша. <https://www.vrlika.hr/povijest/> [приступљено 1.04.2024].

⁶⁵ Изведено од Даја, хипокористик од Дабижив, Даба и суфикса -ун.

Такса на повртњак	96	
Такса на дрва	96	
Млин 2 жрвња	такса 30	
Надокнада за сено	53	
Нијабет, младарина и друго	200	Укупно 2.500

[78a]

2. Село Сковровић, другим именом махала Сковровић, припада Мрковима.

Тимар Алија

Али Иванча; Ивеза Никеза муселем на основу царске заповести; Андреља Бељак; Вучко Драле неожењен; Пеша Ива; Бранко Марко; Вуле Марко; Андреско Нико; Перо Нико неожењен; Вуле Перач⁶⁶ неожењен; Јово Перач; Радо Вељин; Степан Марко муселем према царској заповести; Перо Марко; Мазо Нолин; Иво Лула; Мазо Бјела; Даљо⁶⁷ Маро неожењен; Јола Петко; Ђурко Петко; Бранко Ђујко; Петко Марко; Андреско Марко неожењен; Бранко Марко неожењен; Петко Нико неожењен; Андреља Брадићко; Нико Перо неожењен; Перо Нико неожењен; Нико Богеза; Маро Јаглић; Андреско Добрић; Иван Андреско неожењен; Петко Вуле; Андрико⁶⁸ Брско; Ненко Иван; Тола Миро; Петко Тола неожењен; Андро Петров; Иван Брајан; Вуко Иван; Бјела Матко; Иван Андрица; Братинко Андрица; Пренд Маро; Иван Даба; Степан Иван; Андрица Нико; Марко Андрица неожењен; Перо Андрица неожењен; Нико Андрица неожењен; Даба Ненко; Петко Марко; Перо Марко; Вук Иван; Перо Синадин; Петко Перан; Маро Милинко; Андро Нејо; Данко Бољин; Рашко Дајанко; Перо Данко неожењен; Перо Никеза; Павло Марко; Вука Марин; Бојко Драљин; Нико Перо; Вулеза Марко; Братушко Никеза; Андреско Добрић; Иван Перо; Брајко Петан; Перо Андрица; Ивеза Перо; Никеза Видко; Марко Дабеза; Андреља Ника; Дабеза Ника; Иван Никола; Нико Маркица⁶⁹; Вук Брајин муселем, по потреби поправља стражарницу изнад капије Барске тврђаве; Ника Богдан муселем, сваке године предаје један товар проса за Тврђаву Бар и због тога је опроштен и ослобођен шеријатских давања, обичајних терета и осталих диванских намета.

⁶⁶ Име забележено у: Tomislav Maretić, *O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba*, Zagreb 1886, 86.

⁶⁷ Данас презиме Даљевић.

⁶⁸ Забележено у: Т. Maretić, *O narodnim imenima*, 114.

⁶⁹ Забележено у: Милица Грковић, *Речник личних имена код Срба*, Београд 1977, 128.

Кућа 62	Неожењених 15	Муселема 4
Приход		
Спенца		1.925
Пшеница 50 товара		цена 2.500
Мешаница 60 товара		цена 1.440
Шири 191 медре		цена 1.910
Такса на корито		300
Такса на лан		310
Такса на повртњак		124
Такса на дрва		124
Млин 2 жрвња	такса	30
Надокнада за сено		101
Нијабет, младарина и друго		236
Земин Мустафе, Марка и Алије, Марка у руци Хусејна, сина Алијиног, на основу тапије и кадијиног хуџета, даје ушур.		
Укупно 9.000		

[78b]

**3. Село Горана с махалом Равна, припада Мрковима.
Део зеамета Реџепа Абдулаховог**

Перо Марко; Андрејко Перо; Маро Перо; Марко Вуличин; Андреља Вулин; Прендаш⁷⁰ Дајко; Али Дајко; Дабо Мило; Перо Дабо неожењен; Бјела Перо; Дабча Вулин; Ђураш Дојин; Тола Ђуреца; Нико Димитров; Мазо⁷¹ Нико; Петко Никола; Марко Перо; Вуко Милин; Перо Нико; Вуло Никеза; Перване Букрин; Перо Ивеза неожењен; Дабко Преда неожењен; Марин Дајо; Симеун Јолин неожењен; Кале Перо неожењен; Тола Вулин неожењен; Нико Марко неожењен.

Кућа 20	Неожењених 8
Приход села Горана	
Спенца	700
Пшеница 48 товара	цена 2.400
Мешаница 35 товара	цена 840
Шири 125 медре	цена 1.250

⁷⁰ Прендаш у: М. Грковић, *Речник личних имена код Срба*, 161, од алб. Пренд, Прент, Премт.

⁷¹ Варијанта албанског имена Маза.

Такса на корито	80
Такса на лан	100
Такса на повртњак	40
Такса на дрва	40
Надокнада за сено	55
Нијабет, младарина и друго	355
Виноград Мурата Абдулаховог у руци Ајаса, азапа Тврђаве Бар, 1 комад, на основу кадијиног хуџета	
Укупно	5.860

4. Село Становић, другим именом махала Становић, припада Мрковима.

Део реченог зеамета

Пеља⁷² Нико; Иван Бого; Тола поп; Маро Шука; Перо Милош; Маро Милош; Нико Милош; Мило Петко; Прендаш Бојко; Дода Никола; Вуча Перо; Пеша Андрија; Хусрев Бојко, нежењен; Мустафа Бојко, нежењен; Ђакон⁷³ Јолин, нежењен; Јолеза Ивеза, нежењен; Дано Радо, нежењен; Перо Дрељин, нежењен; Маро Перо, нежењен.

Кућа 12

Нежењених 7

Приход		
Спенца	475	
Пшеница 45 товара	цена 2.250	
Мешаница 40 товара	цена 960	
Шири 125 медри	цена 1.250	
Такса на корито	50	
Такса на лан	60	
Такса на повртњак	24	
Такса на дрва	24	
Надокнада за сено	52	
Нијабет, младарина и друго	450	Укупно 5.595

⁷² М. Грковић, *Речник личних имена*, 155.

⁷³ Исто, 87.

[79a]

**5. Село Грдовић, другим именом махала Грдовић, припада Мрковима.
Део зеамета реченог Реџепа**

Лика Андрија; Перо Милин; Ђуро Перо; Ђуро Петко; Ненко Марин; Новак Дакин; Вуле Никла;⁷⁴ Цветко Драгеза; Радичко Младеза; Бранко Радичко; Перо Радичко; Вучко Петреза; Дабо Миладин; Радо Миладин, неожењен; Ненко Љубин; Перо Мило; Перо Илијин; Маро Радо; Иван Ивеза; Наљешко Стејин; Иван Ђонко; Нико Андрица; Нико Радин; Перо Марко; Вучко Перо; Вучко Петко; Ђуро Иван; Ненко Иван; Марко Андрица; Перо Марко; Иван Дабчо; Марко Павло; Ненко Марко; Ђуро Никола; Перо Марушко; Прендаш Перо; Нико Перо; Перо Иван; Нико Болеза; Илија Марко; Маро Иван; Хасан Марко с бератом; Грд Вучко; Перо Вук, неожењен; Иван Ђуро; Маро Перо; Маро Ђурин; Браљо Дабчо; Маро Нико; Маро Перин; Никола Иван; Маро Дабо; Мило Марко; Мило Перо, неожењен; Маро Перо, неожењен; Нико Иван; Маро Степин; Перо Никола; Бранко Лапко;⁷⁵ Перо Даја; Милин Перо; Степан Илија, муселем; поп Илија; Брашнарев⁷⁶ Перо; Нико Вуча; Мило Вулин.

Кућа 61	Неожењених 4	Муселем 1	
Приход махале Грдовик			
Спенца		1.625	
Пшеница 65 товара	цена	3.250	
Мешаница 65 товара	цена	1.560	
Шира 259 медри	цена	2.590	
Такса на корито		252	
Такса на лан		305	
Такса на повртњак		122	
Такса на дрва		122	
Млин 3 жрвња	такса	45	
Надокнада за сено		129	
Нијабет, младарина и друго		545	Укупно 10.545

⁷⁴ Данас постоје презимена Никелић (Бар), Никлан (Сутоморе), Никлановић (Паштровићи), Никлић (В. Микулићи), Никлићевић (Буљарице), Никловић (Котор). <https://www.montenegro.org.au/> [приступљено 1. 4. 2024].

⁷⁵ Изведено од Лапац (Хлапац), Лапо. М. Грковић, *Речник личних имена*, 118.

⁷⁶ Овде изгледа у функцији присвојног придева изведеног од радне именице брашнар (Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb 1971, 198), а не личног имена.

6. Село Милошевић, другим именом махала Милошевић, припада Мрковима

Тимар Мухарема, човека Мехмед-паше

Мазо Склав;⁷⁷ Нико Стиљан;⁷⁸ Данко Нико; Перо Дабко; Марко Нико; Маро Нико; Дабо Марко; Бенко Марко; Нико Иван; Маро Перо; Перване Нико; Синан Перване; Иван Марко; Ненко Андреља; [79b] Петко Јолин; Маро Петко; Перко Дода; Маро Дода; Нико Дода; Перо Ђуро; Нико Перо; Луча Перо; Ђуро Иван; Брано Нико; Перо Дабо; Ђуро Дабо, нежењен; други Перо Дабо, нежењен; Перо Нико; Андреља Нико; Боља Петров; Маро Иван; Петко Вукин; Вуле Рајко; Дабо Нико; Перо Маро; Радо Бољин; Маро Бољин; Петко Џуро; Хамза Ђуро; Маро Ненко; Ненко Тит; Лика Ненко; Бога Нико; Перо Бољин; Маро Бољин; Перо Нико; Бенко Вуко; Нико Мило; Ђон Петко; Перо Петко; Маро Дабко; Петко Бојица.

Кућа 50 Нежењених 2

Приход		
Спенца		1.300
Пшеница 22 товара	цена	1.100
Мешаница 25 товара	цена	600
Шира 138 медри	цена	1.380
Такса на корито		125
Такса на лан		250
Такса на повртњак		100
Такса на дрва		100
Надокнада за сено		60
Нијабет, младарина и друго		300
Млин манастира Пречиста, ⁷⁹	1 жрвањ	
притежава се на основу вакуфнаме, припада реченом манастиру		
Укупно 5.415 ⁸⁰		

⁷⁷ Србин.

⁷⁸ Такође у варијанти Штиљан; код Бугара и Македонаца и данас Стилијан.

⁷⁹ Манастир Пречиста Крајинска, данас у рушевинама.

⁸⁰ Тачан износ је 5.315 акчи.

7. Село Смаковић, другим именом махала Смаковић.

Део тимара реченог човека [Мухарема]

Радо Марко; Боља Перанов; Вук Перан; Маро Вук; Иван Тит; Перо Нико; Бјело Петров; Вук Бјело, нежењен; Бошко Нико; Иван Нико; Маро Ђуро; Петко Брајан; Перо Бојко; Вуко Перан; Нико Перан; Иван Нико; Ивка Нико; поп Вулин; Перо Вулин; Степан Ђурић; Петко Милош; Петко Ника; Иван поп; Степан Иван, нежењен; Степан Дрељин; Марко Мило; Вучић Маро; Пеша Миладин; Петко Вулин; Иво Вулин; Иван Рашко; Мило Рашко; Перо Нико; Степан Томаш; Нико Ђуреца; Мило Никеза; Нико Андрица; Андро Прошко, нежењен; Мазо Бољин; Ђуро Перо, нежењен; Перо Маро, муселем на основу царске заповести.

Кућа 36

Нежењених 4

[80a]

Приход

Спенца 1.000

Пшеница 18 товара цена 900

Мешаница 25 товара цена 600

Шира 147 медри цена 1.470

Такса на корито 120

Такса на повртњак 76

Такса на дрва 76

Млин 2 жрвња такса 30

Такса на лан 180

Надокнада за сено 41

Нијабет, младарина и друго 100 Укупно 4.585⁸¹

8. Село Пуричевић, другим именом махала Пуричевих, припада Мрковима.

Тимар Алија и другова

Прва Вукча; Нико Вукча; Маро Вукча; Богиша Оливер; Нико Оливер; Ђуро Никла; Перо Никалин,⁸² нежењен; Шако Андро Вулин; Драго Андрица; Перо Ивица, нежењен; Никола Дабижив; Перване Даја; Нико

⁸¹ Тачан износ треба да буде 4.593 акче.

⁸² Никал у: М. Грковић, *Речник личних имена*, 146.

Вуко; Вулеза Данко у селу Кравар;⁸³ Марко Братан у наведеном месту [Кравар]; Марко Ивеза; Николин Дабезић, муселем.

Кућа 13	Неожењених 2	Муселем 1	
Приход			
Спенца		400	
Пшеница 41 товар	цена	2.050	
Мешаница 44 товара	цена	1.056	
Шири 102 медре	цена	1.020	
Такса на корито		45	
Такса на лан		70	
Такса на повртњак		28	
Такса на дрва		28	
Надокнада за сено		23	
Нијабет, младарина и друго		280	Укупно 5.000

**9. Село Микулић, другим именом махала Микулић, припада
Мрковима, изван [старог] дефтера.
Део тимара људства Тврђаве Медун**

Ђуро Марко; Вуле Ђуро; Маро Ђуро; Перо Нико; Перо Ивеза; Вуко Дабижив; Маро Страјин; Иван Маро, неожењен; Маро Нико; Мило Лика; Андрица Бојко; Иванко Бојов; Нико Ивеза; Вука Ивеза; Маро Дабижив; Маро Степан; Андрико Новак; Нено Деспота; Вучко Нено; Јова Деспота; Вучко Јово; Иван Никла, неожењен; Нико Маро, неожењен; Лула Леко, неожењен; Степан Иван; Дабо Иван; Ивеза Ђура; Марко Андрица; Јаро Андрица.

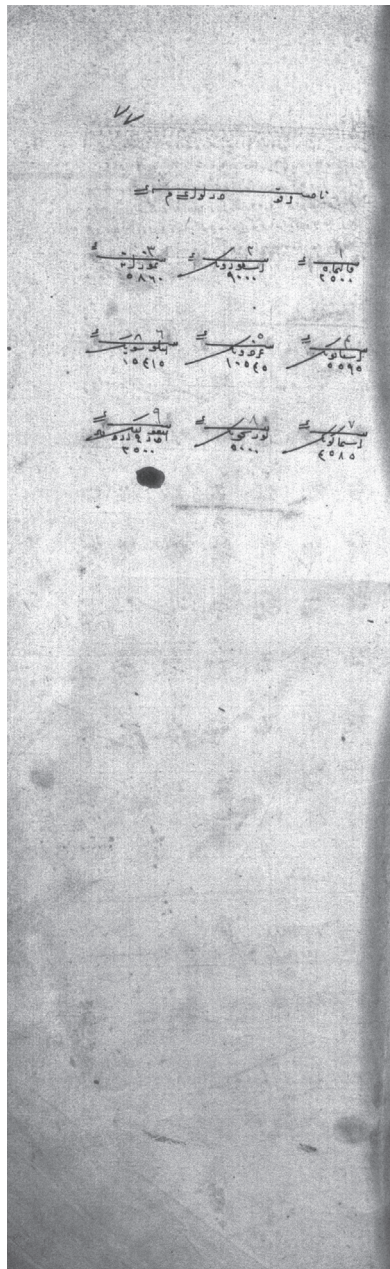
Кућа 25	Неожењених 4	
[80b]		
Приход		
Спенца		725
Пшеница 22 товара	цена	1.100
Мешаница 33 товара	цена	792
Шири 55 медри	цена	550
Такса на корито		25

⁸³ Кравари, јужно од Скадарског језера близу црногорско-албанске границе.

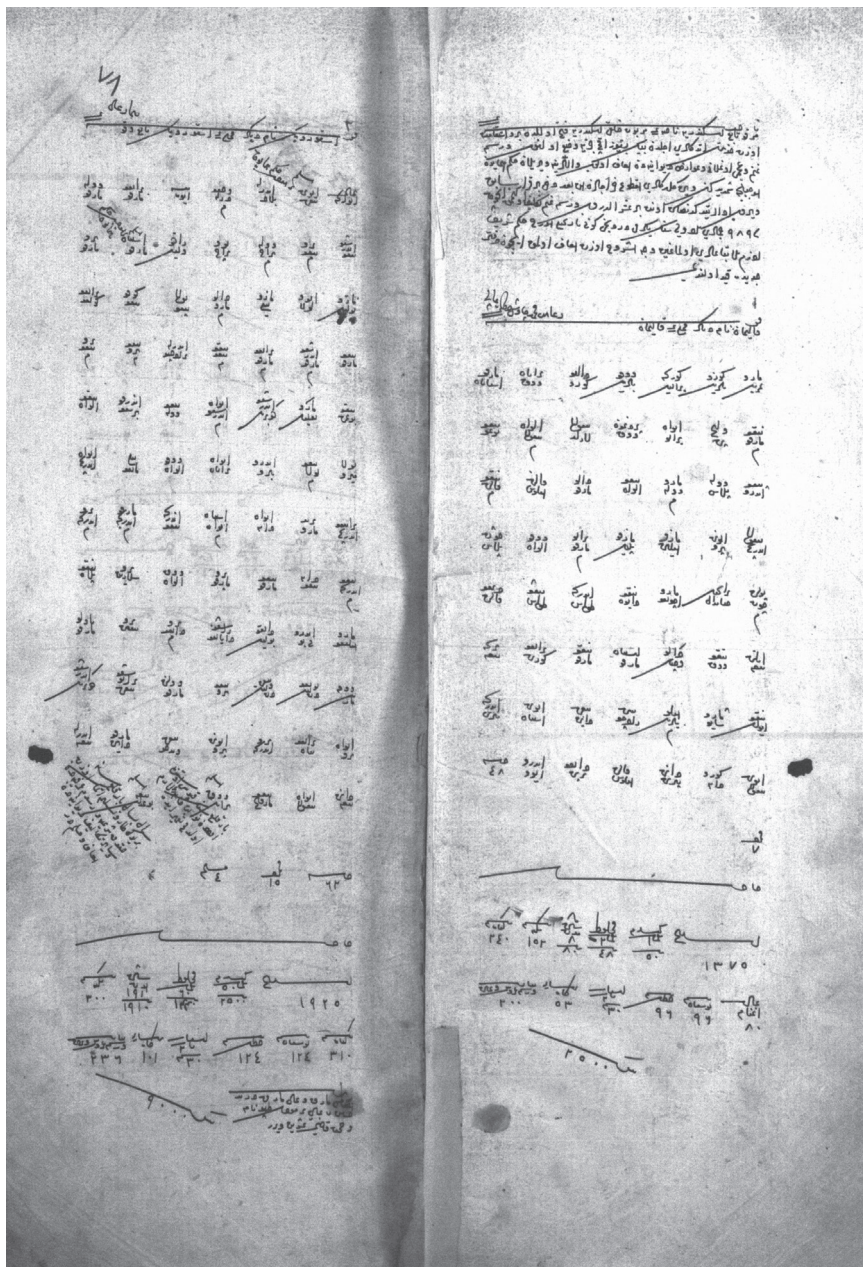
Такса на лан	125	
Такса на повртњак	50	
Такса на дрва	50	
Надокнада за сено	33	
Нијабет, младарина и друго	50	Укупно 3.500

ФАКСИМИЛИ

TKGM, TTd. 59, 77a

77b-78a

78b-79a

Handwritten manuscript page 78b-79a, featuring musical notation and Persian text. The page is divided into two columns, with the right column (78b) and the left column (79a) containing musical staves and lyrics.

Right Column (78b):

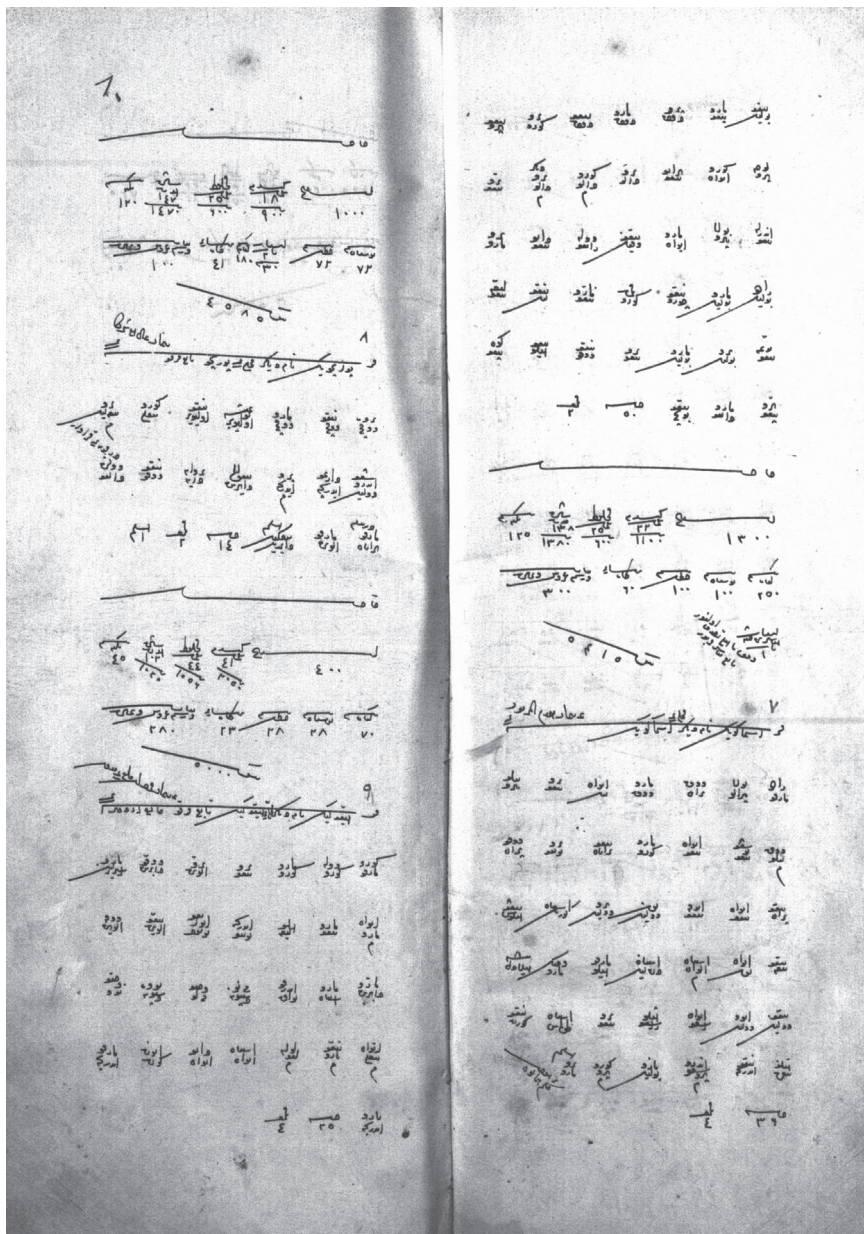
- Top section: Musical staff with Persian text: "عنوان: ...".
- Middle section: Musical staff with Persian text: "ما ...".
- Bottom section: Musical staff with Persian text: "ما ...".

Left Column (79a):

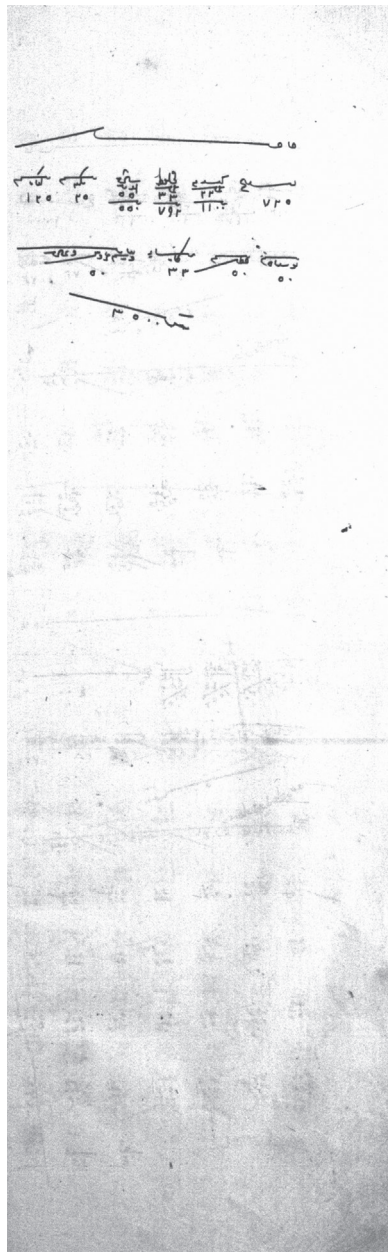
- Top section: Musical staff with Persian text: "عنوان: ...".
- Middle section: Musical staff with Persian text: "ما ...".
- Bottom section: Musical staff with Persian text: "ما ...".

The manuscript includes various musical notations, including notes, rests, and bar lines, along with Persian text in both columns.

79b-80a

80b

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ – LIST OF REFERENCES

Необјављени извори – Unpublished Primary Sources

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. Istanbul [=BOA]

Defterhâne-i Âmire Tahrîr Defterleri [=TD]: 17, 26m, 500

Maliyeden Müdevver Defterleri [=MAD]: 37

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Tapu Arşivi, Ankara [=TKGM]

Tapu Tahrir defterleri [=TTd.]: 59

Објављени извори – Published Primary Sources

Ljubić, Sime, *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, knj. V, VI, IX, Zagreb 1875, 1878, 1890.

Pulaha, Selami, *Defteri i Regjistrimit të sanxhakut të Shkodrës i vitit 1485*, I, Tiranë 1974.

Марковић, Саво, „Први извјештај Андрије Змајевића о Барској надбискупiji Св. Конгрегацији за ширење вјере: година 1671.”, *Историјски записи* 71/1–2 (1998) 209–223. [Marković, Savo, „Prvi izvještaj Andrije Zmajevića o Barskoj nadbiskupiji Sv. Kongregaciji za širenje vjere: godina 1671.”, *Istorijski zapisi* 71/1–2 (1998) 209–223]

Растодер, Шербо, „Извјештај Марка Гиорга о стању барске надбискупije 1697. године”, *Историјски записи* 1–2 (1994) 155–169. [Rastoder, Šerbo, „Izvještaj Marka Giorgia o barskoj nadbiskupiji 1697. godine”, *Istorijski zapisi* 1–2 (1994) 155–169]

Литература – Secondary Works

Lenormant, François, *Turcs et Monténégrins*, Paris 1866.

Maretić, Tomislav, *O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba*, Zagreb 1886.

Metanović, Mahmut, „Mrko/je/viçi – istorijski razvoj”, *Osvit – časopis za kulturu, nauku i društvena pitanja Muslimana Crne Gore* IV/5 (2013) 115–126.

Morozova, Maria S, „'Balanced Language Contact' in Social Context: Velja Gorana in Southern Montenegro”, in: Andrey N. Sobolev (ed.), *Between Separation and Symbiosis: South Eastern European Languages and Cultures in Contact*, Berlin, Boston 2021, 89–133.

Morozova, Maria S, „Language Contact in Social Context: Kinship Terms and Kinship Relations of the Mrkovići in Southern Montenegro”, *Journal of Language Contact* 12 (2019) 305–343.

Novik, Alexander A. & Andrey N. Sobolev, „Traditional wedding costume of the Mrkovići in Montenegro: between real heritage and folk construction (materials of the Russian expeditions in 2012–2014)”, *Folklore* 66 (2016) 15–36.

Skok, Petar, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb 1971.

Sobolev, Andrej N., „Mrkovići (i Gorana): jazyki i dialekty černogorskogo Primorja v kontekste novějšíh balkanističeskikh issledovanij”, in: Bardhyl Demiraj (ed.), *Sprache und*

Kultur der Albaner. Zeitliche und räumliche Dimensionen. Akten der 5. Deutschalbanischen kulturwissenschaftlichen Tagung (5.–8. Juni 2014, Buçimas bei Pogradec, Albanien), Wiesbaden 2015, 533–556.

Vuletić, Nikola i Vladimir Skračić, *Leksik morske faune u sjevernoj Dalmaciji. Prvi dio: rječnik pučkoga nazivlja*, Zadar 2018.

Божић, Иван, *Немирно Поморје XV века*, Београд 1979. [Božić, Ivan, *Nemirno Pomorje XV veka*, Beograd 1979]

Вујовић, Лука, *Мрковићки дијалекат (с кратким освртом на сусједне говоре)*, Београд 1969. [Vujić, Luka, *Mrkovički dijalekat (s kratkim osvrtom na susjedne govore)*, Beograd 1969]

Грковић, Милица, *Имена у Дечанским хрисовуљама*, Нови Сад 1983. [Grković, Milica, *Imena u Dečanskim hrisovuljama*, Novi Sad 1983]

Грковић, Милица, *Речник личних имена код Срба*, Београд 1977. [Grković, Milica, *Rečnik ličnih imena kod Srba*, Beograd 1977]

Јовићевић, Андрија, „Црногорско Приморје и Крајина”, у: *Насеља и порекло становништва по архивским документима*, књ. 11, Београд 1922, 1–171. [Jovičević, Andrija, „Crnogorsko Primorje i Krajina”, u: *Naselja i poreklo stanovništva po arhivskim dokumentima*, knj. 11, Beograd 1922, 1–171]

Катић, Татјана, „Плење Шестани у османским изворима 15. и 16. века”, *Мешовита грађа* 43 (2022) 39–66. [Katić, Tatjana, „Pleme Šestani u osmanskim izvorima 15. i 16. veka”, *Mešovita građa* 43 (2022) 39–66]

Ленорман, Франсоа, *Турци и Црногорци*, Подгорица 2002. [Lenorman, Fransoa, *Turci i Crnogorci*, Podgorica 2002]

Морозова, Марија С. & Александра С. Дугушина, „Плење Мрковичи на југог Черногоории: Изучение брачној географији”, *Вестник антропологији* 4/52 (2020) 64–82. [Morozova, Marija S. & Aleksandra S. Dugušina, „Plemja Mrkovići na juoge Černogorii: Izučenie bračnoj geografiji”, *Vestnik antropologii* 4/52 (2020) 64–82]

Пешикан, Митар, „Зетско-хумско-рашка имена на почетку турског доба”, *Ономатолошки прилози III* (1982) 1–118. [Pešikan, Mitar, „Zetsko-humsko-raška imena na početku turskoga doba”, *Onomatološki prilozi III* (1982) 1–118]

Собољев, Андреј Н., „О пиротском говору у светлости најновијих истраживања”, *Пиротски зборник* 21 (1995) 195–215. [Soboljev, Andrej N., „O pirotskom govoru u svetlosti najnovijih istraživanja”, *Pirotski zbornik* 21 (1995) 195–215]

Ђирковић, Сима, Иван Божић, Димитрије Богдановић и Војислав Ђурић, *Историја Црне Горе*, књ. 2, *Од краја XII до краја XV вијека*, том II, *Црна Гора у доба обласних господара*, Титоград 1970. [Ćirković, Sima, Ivan Božić, Dimitrije Bogdanović i Vojislav Đurić, *Istorija Crne Gore*, knj. 2, *Od kraja XII do kraja XV vijeka*, том II, *Crna Gora u doba oblasnih gospodara*, Titograd 1970]

Tatjana Katić

**THE SETTLEMENTS OF MRKOVIĆS – *THE SONS OF MRKO*
IN THE LIGHT OF 16TH-CENTURY *TAPU TAHRIR DEFTERS***

Summary

The Mrkovićs/ Mrkojevićs (alb. *Mërkot*) are a Montenegrin tribe living on the mountain plateau between Bar and Ulcinj. Today, the majority of them are Muslims, they speak the local variant of the Old Štokavian dialect, and due to marriage ties with the neighbouring Albanian population, some of them are bilingual.

The earliest known records of Mrkovićs (the sons of Mrko, the descendants of Mrko) are from the first half of the 15th century, the time when, as mercenaries, they participated in conflicts in the Zeta littoral. These warriors, bound by a common, real or imaginary, descent from one ancestor, a certain Mrko, helped the Venetians capture Bar in 1442 and in return received the recognition of their estates, the promise of new ones and exemption from some taxes. In 1448, they fought again under Bar on the side of the Venetians and received full exemption from taxes, an annual salary and an extension of their land holdings. Venetian documents from this period mention two groups of this tribe – the Mrkovićs/ Mrkojevićs and the Gradojevićs/Grdojevićs, who lived in separate settlements, and a little later, Gorana as a new settlement.

At the time of the Ottoman conquest of Shkodra, the Mrkovićs sided with the Ottomans and, in return, also received tax reliefs from them. In the first Ottoman cadastral census of the Shkodra *sancak*, though incomplete, from 1485, only one Mrkojević village with 160 male taxpayers was recorded. The personal names of the registered persons show that it is a Slavic, Serbian tribe, which probably mixed with smaller Vlach herding groups before arriving in the littoral, and which, after coming to the hinterland of Bar and Ulcinj was exposed to Roman, partly Greek and particularly Albanian influences. Today's practice of bringing Albanian brides into the tribe began, as evidenced by this and subsequent Ottoman censuses from the 16th century, immediately after the Mrkovićs came in direct contact with the neighbouring Albanian-speaking population.

As regards the form of settlement, the tribe was organised by smaller kinship groups that represented hamlets (Tur. *mahalle*). Each hamlet was named after the brotherhood that founded it, with the exception of Gorana, which was an

existing settlement founded by another tribe. In 1570, the Ottoman census takers registered each *mahalle*, of which there were eight at the time. In terms of the population size, i.e. from the most populous to the smallest, these are: Grdović (Gradojević), Kaliman, Skorović, Milošević, Smaković, Stanović, Gorana and Puričević. In the following twelve years, another settlement was founded – Ravan, near Gorana, which was included in the 1582 census. In the same census, for the first time, the village of Mikulić was entered as part of the Mrkovićs. The Mrković tribe, i.e. *nahiye* continued to expand later, given that today it also includes settlements closer to the sea, but these changes, due to the lack of suitable sources, cannot be followed for now. The same applies to the process of embracing Islam, which began among the Mrković family back in the second half of the 16th century.

Оригиналан научни рад

Примљен: 7. 4. 2024.

Коначно прихваћен за објављивање: 24. 7. 2024.